

Správa z úvodnej a priebežnej diagnostiky 2023

Autori:

D. De Jaegher, K. Dvořák, B. Ďuriš, I. Gregorová, J. Mníchová

Správu vypracoval EDUAWEN EUROPE s.r.o. – odborný partner FinQ Centra

Úvod

FinQ je komplexný vzdelávací program vybudovaný s jasnou ambíciou - rozvíjať finančnú kultúru žiakov a žiačok, t. j. ich spôsobilosť myslieť, poznávať a komunikovať v oblasti financií tak, aby tieto kognitívne – myšlienkové a dorozumievacie – procesy viedli k úspešným riešeniam životných situácií, v ktorých sa ocitá a bude ocitať človek 21. storočia žijúci v krajine s rozvinutou trhovou ekonomikou. Program FinQ preukázateľne prispieva k rozvoju kompetencií pre 21. storočie vo všetkých učebných predmetoch a vzdelávacích oblastiach. Kľúčovým komponentom programu je diagnostické meranie kompetencií na základe metodológie DaCoSiDe.

Vzdelávanie v slovenských školách dlhodobo vykazuje neuspokojivé výsledky. Doterajšie celoplošné merania realizované v Slovenskej republike neposkytujú individuálne údaje o tom, v ktorých kognitívnych oblastiach vyniká alebo zlyháva konkrétna žiačka alebo konkrétny žiak. Okrem iného sú tieto testovania naviazané predovšetkým na predmetové pamäťové stopy, minimálne na proces myslenia a vôbec nie na zisťovanie miery rozvoja poznávacích dispozícií, napríklad na to, do akej miery sú žiaci a žiačky spôsobilí správne tvoriť úsudky pri rozhodovaní sa. Doterajšie celoštátne merania neposkytujú informácie o tom, čo treba so žiakmi robiť a čo je potrebné zmeniť vo vyučovacom procese. Taktiež z nich nemožno vyvodzovať metodické impulzy adresované učiteľkám a učiteľom, ako majú vyučovanie korigovať, na ktoré kognitívne oblasti reálnych žiakov a žiačok ho treba cieľiť.

V programe FinQ sa realizuje diagnostické zisťovanie koncepčne, na základe overenej metodológie a s jednoznačným cieľom: spoľahlivo zorientovať učiteľov, riaditeľov i zriaďovateľov v tom, aký je aktuálny stav funkčnej gramotnosti žiačok a žiakov v ich školách. Merania v programe FinQ sa teda uskutočňujú preto, aby jeho výsledky mali dlhodobý a účinný dosah na vzdelávací proces. Nasledovná správa informuje o kľúčových zisteniach, ktoré prinieslo meranie funkčnej gramotnosti žiačok a žiakov základných a stredných škôl zapojených do programu FinQ.

1 Výsledky diagnostiky v programe FinQ

Cieľom diagnostiky žiakov je **zistiť úroveň čitateľskej, matematickej a digitálnej, prírodovednej a občianskej gramotnosti** žiačok a žiakov v kontexte finančnej kultúry a zároveň ich **schopnosti správne sa rozhodovať a posudzovať informácie** v kontexte zodpovedného prosociálneho správania sa a osobnostného rozvoja. **Kontext finančnej kultúry bol aplikovaný na environmentálne a občianske témy, najmä ochrana klímy, demokracie a kultúrneho dedičstva.**

2 Metodológia diagnostiky

V záujme získania relevantných údajov o úrovni v stanovených oblastiach gramotnosti a v zmysle testovej teórie boli vytvorené a overené nástroje diagnostiky formou testu.

Nástroje diagnostiky:

- Diagnostické testy v slovenskom jazyku.
- Diagnostické testy, ktoré sme vytvorili metodológiou adaptívneho¹ testovania prenosom z oblasti cudzích jazykov na oblasť finančného vzdelávania.
- Forma diagnostického testu: adaptívny test zameraný na získanie presnej informácie o hodnote východiskovej úrovne.
- Každý diagnostický test diskriminoval sledované kompetencie testovaného v najviac štyroch všeobecných referenčných úrovniach náročnosti, úroveň A1, A2, B1 a B2 tak, ako ich opisuje *Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky* (Rada Európy, 2001) a referenčný rámec DaCoSiDe pre oblasť rozvoja finančnej kultúry.

Rozsah úrovní v jednotlivých sledovaných kategóriách:

- 1. stupeň ZŠ vrátane žiakov špeciálnej ZŠ v príslušnej kategórii = sledované úrovne: A1.1 až A2.1,
- 2. stupeň ZŠ, SOŠ H odborov a žiakov špeciálnej ZŠ v príslušnej kategórii = sledované úrovne: A1.2 až B1.1,
- Všetky typy gymnaziálnych programov a SOŠ M a K odborov = sledované úrovne: A2.2 až B2.2.

Kompetencie:

- sledované kompetencie sme stanovili na základe referenčného rámca DaCoSiDe pre oblasť rozvoja finančnej kultúry, ktorý je v súlade s *Národným štandardom finančnej gramotnosti* a referenčnými rámcami OECD pre rozvoj finančnej gramotnosti.

Vedomosti, zručnosti a postoje:

- súhrn sledovaných vedomostí a spôsobilostí vychádzal z mriežky hodnotenia DaCoSiDe a z *Referenčného rámca rozvoja finančnej kultúry žiačok a žiakov programu FinQ* a je v súlade s platnými *Štátnymi vzdelávacími programami*, ako aj s *Národným štandardom finančnej gramotnosti* a referenčnými rámcami OECD pre rozvoj finančnej gramotnosti.

Počet testov:

- pre každú kategóriu samostatná špecifikácia testu = spolu tri rozdielne špecifikácie, pričom každý žiak mal k dispozícii nový test, ktorý sa generoval náhodným výberom z banky položiek, poradie odpovedí v otázkach bolo systémom elektronického testovania neustále premiešavané.

¹ V odbornej literatúre sa synonymicky používa aj pojem pozičné testy.

Počet položiek v teste:

- T1 = 9 položiek (v priemere 24 otázok)
- T2 = 12 položiek (v priemere 36 otázok)
- T3 = 14 položiek (v priemere 40 otázok)

Úroveň pilotovania položiek:

- 3 úrovne pilotovania

Kalibrácia položiek:

- dvojúrovňová

Výsledok diagnostiky:

- Východisková úroveň (úvodná diagnostika) a aktuálna úroveň (priebežná diagnostika) čitateľskej, matematickej a digitálnej, prírodovednej a občianskej gramotnosti žiakov a žiačok v kontexte finančnej kultúry a zároveň ich schopnosti správne sa rozhodovať a posudzovať informácie v kontexte zodpovedného prosociálneho správania sa a osobnostného rozvoja.

V každej úrovni boli hodnotené kompetencie:

- Čítanie vo finančnom kontexte
- Abstrahovanie vo finančnom kontexte
- Korektná argumentácia vo finančnom kontexte
- Overovanie hypotéz vo finančnom kontexte
- Správne posudzovanie vo finančnom kontexte
- Správne rozhodovanie sa vo finančnom kontexte

Typy úloh:

- Položky pozostávali z otázok s výberom odpovede z viacerých možností, s výberom medzi pravdivým a nepravdivým tvrdením a z otázok s krátkou odpoveďou. Celkovo bol počet otázok vzťahujúcich sa na zadanie obmedzený v záujme toho, aby boli položky od seba nezávislé a bolo možné ponúknuť maximum zadaní, a tak doceliť čo najlepšie pokrytie obsahu.

Škála hodnotenia:

Škála rozvoja spôsobilostí

Špecialista	C2	Š K Á L A	R O Z V O J A	Š K Á L A
Špecialista začiatočník	C1			
Vyššia všeobecná úroveň	B2			
Prahová úroveň ovládania	B1	Š K Á L A	R O Z V O J A	Š K Á L A
Základná úroveň	A2			
Úroveň funkčného základu	A1			

Realizácia testovania:

- Diagnostiku sme realizovali v dvoch fázach:
 - » od apríla do júna 2023 – úvodná diagnostika nových škôl v programe FinQ
 - » o od septembra do novembra 2023 – úvodná a priebežná diagnostika

Spôsob testovania:

- Elektronicky cez platformu EduQ – <https://eduq.sk/>
- Tlačenou formou - túto možnosť si mohli vybrať školy v prípade záujmu pre žiakov 1. stupňa ZŠ a pre žiakov všetkých tried špeciálnej spojenej školy.

Vzorka diagnostiky žiakov zapojených do druhej implementačnej fázy programu FinQ:

- Testovanie prostredníctvom platformy EduQ v roku 2023 absolvovalo **20 543** žiakov. Žiaci prvých a druhých ročníkov sa diagnostiky nezúčastňujú vzhľadom na nedostatočnú úroveň čítania a počítania. Z 20 543 testovaných absolvovalo **10 460** úvodnú diagnostiku a **10 083** priebežnú diagnostiku. Výsledky merania môžu byť – vzhľadom na celú populáciu žiakov a žiakov v Slovenskej republike – zovšeobecnené v kategórii žiakov základných škôl, ďalej v kategórii žiakov štvorročných a osemročných gymnázií a v kategórii žiakov M a K odborov stredných odborných škôl.

Tabuľka 1: Zastúpenie žiakov v jednotlivých stupňoch vzdelania

Vzdelávací program	Úvodná diagnostika		Priebežná diagnostika	
	počet žiakov	%	počet žiakov	%
1. stupeň ZŠ	1 525	14,6%	934	9,3%
2. stupeň ZŠ	3 715	35,5%	2 861	28,4%
8 GYM 1. stupeň	645	6,2%	1 030	10,2%
8 GYM 2. stupeň	331	3,2%	823	8,2%
G odbory	0	0,0%	10	0,1%
H odbory	254	2,4%	17	0,2%
M a K odbory	1 980	18,9%	1 755	17,4%
M a K odbory 5 r.	284	2,7%	192	1,9%
4 GYM	1 395	13,3%	2 025	20,1%
5 GYM	331	3,2%	398	3,9%
Špeciálna ZŠ	0	0,0%	38	0,4%
Spolu	10 460	100%	10 083	100%

Tabuľka 2: Zastúpenie žiakov v jednotlivých krajoch

Vzdelávací program	BA	BB	KE	NR	PO	TN	TT	ZA
1. stupeň ZŠ	1 150	231	256	60	188	7	238	329
2. stupeň ZŠ	2 679	458	670	158	1 084	35	590	902
8 GYM 1. stupeň	867	134	136		111		247	180
8 GYM 2. stupeň	584	108	39		116		136	171
G odbory		10						
H odbory	124	17	75		37			18
M a K odbory	379	7	899	611	573	186	687	393
M a K odbory 5 r.	49		377			50		
4 GYM	741	700	614		294		395	676
5 GYM	592	93	23				21	
Špeciálna ZŠ		38						
Spolu	7 165	1 796	3 089	829	2 403	278	2 314	2 669

Z pohľadu interpretácie výsledkov v jednotlivých krajoch môžeme zovšeobecniť výsledky v Bratislavskom, Košickom, Žilinskom a Banskobystrickom kraji, v ostatných krajoch je potrebné výsledky vyhodnocovať na úrovni tendencie.

Tabuľka 3: Zastúpenie škôl podľa zriaďovateľa

Zriaďovateľ	Štátne školy	Cirkevné školy	Súkromné školy
Počet škôl	94	6	11
Percentuálne	84,7%	5,4%	9,9%

Rozloženie meraných škôl z hľadiska zriaďovateľa je takmer totožné s celkovým rozložením škôl v Slovenskej republike (rozdiel je 1 percentuálny bod voči realite v kategórii štátnych škôl smerom nadol; v kategórii cirkevných škôl 1,19 percentuálneho bodu smerom nadol a v kategórii súkromných škôl 2,20 percentuálneho bodu smerom nahor). Vyvodzovať všeobecné závery možno len v tých kategóriách, v ktorých bola vzorka žiakov a žiakov zastúpená dostatočne. Ostatné výsledky môžu byť interpretované iba na úrovni tendencie.

V školách, ktoré sa zúčastnili priebežnej diagnostiky, t.j. implementujú program FinQ vo svojich školách 2. školský rok, bolo zastúpenie žiakov učiacich sa v programe FinQ z celkového počtu žiakov priebežnej diagnostiky podľa jednotlivých kategórií, vyjadrené percentuálne nasledovné:

Tabuľka 4: Zastúpenie žiakov priebežnej diagnostiky aktívnych vo FinQ

Vzdelávací program	Percentuálne zastúpenie
1. stupeň ZŠ	12 %
2. stupeň ZŠ	24 %
8 GYM 1. stupeň	24 %
8 GYM 2. stupeň	49 %
H odbory	5 %
M a K odbory	20 %
M a K odbory 5 r.	8 %
4 GYM	26 %
5 GYM	11 %

Zistenia:

- Najviac žiakov FinQ tried bolo zastúpených v kategórii 8-ročných gymnázií druhý stupeň, kde sa vo FinQ programe vzdelávalo až takmer 50% všetkých žiakov. Ide o kategóriu, v ktorej sa oproti minulému školskému roku funkčná gramotnosť všetkých žiakov stabilizovala, a to vo všetkých sledovaných oblastiach a zároveň prišlo aj k miernemu zvýšeniu celkovej úrovne. Celkovo sa žiaci danej kategórie vďaka programu FinQ takmer dostali na požadovanú minimálnu kvalitatívnu úroveň.
- V kategórii 4-ročných gymnázií, 1. stupňa 8-ročných gymnázií, 2. stupňa základných škôl a M a K odborov sa zastúpenosť pohybovala v stredovej hodnote 24%, pričom v štvorročných gymnáziách išlo najmä o žiakov prvého a druhého ročníka a na druhom stupni základných škôl priemer tried sa nachádzal na úrovni siedmeho ročníka. Z daného dôvodu sú celkové údaje o úrovni funkčnej gramotnosti týchto žiakov jemne skreslené smerom nadol. Celkovo môžeme skonštatovať, že vďaka vyššiemu zastúpeniu žiakov s programom FinQ sa funkčná gramotnosť žiakov danej kategórie stabilizovala s tendenciou jej zvyšovania.
- V kategórii žiakov 1.stupňa základných škôl bolo zastúpenie žiakov v programe FinQ iba na úrovni 12%, najmä z dôvodu ich vyššieho zastúpenia v prvom a druhom ročníku základnej školy, ktoré sa priebežnej diagnostiky nezúčastňujú. V danej kategórii prišlo k významnému poklesu, ktorý môže byť aj dôsledkom nízkeho zastúpenia žiakov učiacich sa vo FinQ programe v danej kategórii.
- V ostatných kategóriách bolo zastúpenie žiakov učiacich sa vo FinQ programe nízke, avšak v daných kategóriách prišlo k celkovému zvýšeniu funkčnej gramotnosti žiakov. Keďže ide o školy s malým zastúpením, môžeme ich výsledok vyhodnocovať len na úrovni tendencie. Pozitívny výsledok žiakov danej kategórie je možno vysvetliť aj vstupom daných škôl do programu FinQ, v ktorom sa učitelia vzdelávali a rozvíjali svoje profesijné kompetencie z pohľadu rozvoja funkčnej gramotnosti žiakov. Pozitívnu tendenciu žiakov daných škôl je potrebné sledovať a potvrdiť v ďalšom diagnostickom testovaní.

Tabuľka 5: Zoznam škôl s úspešnou implementáciou programu FinQ v prvom implementačnom roku

Škola	Adresa
Základná škola	Vyhne 111, Vyhne
Základná škola	Dr. Janského 2, Žiar nad Hronom
Základná škola	Karpatská 8063/11, Žilina
Základná škola	Kežmarská 28, Košice-Západ
Základná škola	Lesnícka 1, Prešov
Základná škola	Mierová 46, Bratislava-Ružinov
Základná škola	Pionierov 1, Rožňava
Základná škola s materskou školou	Vančurova 38, Trnava
Základná škola s materskou školou Alexandra Vagača	Štúrova 12, Detva
Základná škola Žofie Bosniakovej	Školská 18, Teplička nad Váhom
Základná škola Andreja Sládkoviča	Pionierska 348/9, Sliač
Základná škola Márie Medveckej	Medvedzie 155, Tvrdosín
Základná škola – Grundschule	Hradné námestie 38, Kežmarok
Základná škola s materskou školou	154/, Slatina nad Bebravou
American Academy	Radničné námestie, Bratislava
Špeciálna základná škola	Bottova 13, Rimavská Sobota
Spojená škola Svätej Rodiny	Gercenova 10, Bratislava-Petržalka
Súkromná spojená škola	Starozagorská 8, Košice-Sídlisko KVP
Gymnázium	Grösslingová 18, Bratislava-Staré Mesto
Gymnázium	Komenského 13, Lipany
Gymnázium	Metodova 2, Bratislava-Ružinov
Gymnázium Jána Adama Raymana	Mudroňova 20, Prešov
Gymnázium Pavla Horova	Masarykova 1, Michalovce
Gymnázium Antona Bernoláka	Ul. mieru 307/23, Námestovo
Gymnázium M. R. Štefánika	Slnečná 2, Šamorín
Stredná odborná škola obchodu a služieb	Osvety 17, Nová Baňa
Stredná priemyselná škola elektrotechnická	Karola Adlera 5, Bratislava-Dúbravka
Stredná odborná škola veterinárna	Drážovská 8/14, Nitra
Stredná odborná škola	Garbiarska 1, Kežmarok
Obchodná akadémia	Kálmána Kittenbergera 2, Levice

3 Kategórie výkonu podľa OECD a DaCoSiDe/CEFR

Na pochopenie výsledkov diagnostiky žiakov a žiačok v programe FinQ, bolo potrebné stanoviť minimálne kvalitatívne ukazovatele, ktoré by mali naši žiaci a žiačky do troch rokov od implementácie programu dosiahnuť, aby disponovali rozvinutými kompetenciami pre 21. storočie, a zároveň, aby úroveň finančnej kultúry bola postačujúca vzhľadom na vek a zameranie žiakov v rámci celoživotného vzdelávania. Dosiahnutie minimálnych kvalitatívnych úrovní indikuje pripravenosť našich žiakov na život a rýchlo meniacu sa ekonomiku v dobe digitálnej transformácie a globálnych rizík.

V grafoch a vyhodnoteniach zaznamenávame mieru pokroku na škále A1.1 až B2.2, ktorá koreluje so škálou kategórií výkonu podľa OECD tak, ako uvádza tabuľka nižšie.

Tabuľka 6: Prevodová tabuľka DaCoSiDe – OECD

		OECD
B2.2 Skúsený používateľ – pokročilý	Dokáže efektívne aplikovať kompetencie a argumentovať pri riešení komplexných problémov.	OECD 8 úroveň argumentácie a komplexného vyhodnocovania
B2.1 Skúsený používateľ – mierne pokročilý	Dokáže aplikovať kompetencie pri riešení rôznych problémov a navrhnuté riešenia jednoducho zdôvodniť.	OECD 7 úroveň komplexnej reflexie a analýzy
B1.2 Samostatný používateľ – pokročilý	Má v základoch rozvinuté všetky kompetencie, dokáže samostatne analyticky myslieť a navrhovať riešenia v spoločenských kontextoch.	OECD 6 úroveň integrovanej analýzy
B1.1 Samostatný používateľ – mierne pokročilý	Dokáže rozvíjať všetky kompetencie, je schopný analyticky myslieť, aplikovať finančnú a občiansku kultúru vo väčšine životných situácií.	OECD 5 úroveň jednoduchej analýzy
A2.2 Pokročilý začiatočník	Dokáže s pomocou využívať kompetencie v situáciách každodenného života (rozlišovanie celku a jeho častí, vykonávanie kontroly, plánovanie)	OECD 4 úroveň opisu a jednoduchej reprodukcie
A2.1 Mierne pokročilý začiatočník	Dokáže s pomocou využívať kompetencie v situáciách každodenného života (spolupráca s blízkym okolím, preberanie zodpovednosti za svoje záväzky)	OECD 3 úroveň porozumenia
A1.2 Začiatočník	Má vedomie o kľúčových abstrakciách (hodnota, kvantita, pravidlo a pod.).	OECD 2 úroveň doslovného porozumenia
A1.1 Úplný začiatočník	Dokáže s pomocou postupne nadobúdať vedomie o základoch potrebných na ďalší rozvoj kompetencií (čítať, písať, počítať).	OECD 1 úroveň uvedomenia

Namerané úrovne žiakov a žiačok sme v jednotlivých kategóriách vyhodnocovali vzhľadom na minimálnu kvalitatívnu cieľovú hodnotu. Ak ju žiaci dosiahli, resp. prekročili, dostali sa do plusových hodnôt (v grafoch vyjadrené zelenou farbou), v prípade ak ju nedosiahli, výsledok žiakov je vyjadrený mínusovou hodnotou (v grafoch vyjadrené červenou farbou).

Tabuľka 7: Minimálne kvalitatívne ciele vyjadrené priemerom výkonu žiakov

Vzdelávací program	Úroveň podľa DaCoSiDe	Bodový priemer podľa OECD
Prvý stupeň základných škôl	A2.1	2,50
Druhý stupeň základných škôl	B1.1	4,50
8-ročné gymnázium nižší stupeň	B1.1	4,50
4-ročné a 8-ročné gymnázium vyšší stupeň	B1.2	5,50
Bilingválne 5-ročné gymnázium	B1.2	6,00
H odbory stredných odborných škôl	B1.1	4,80
M a K odbory stredných odborných škôl	B1.1	5,00
5-ročné M a K odbory stredných odborných škôl	B1.2	5,50

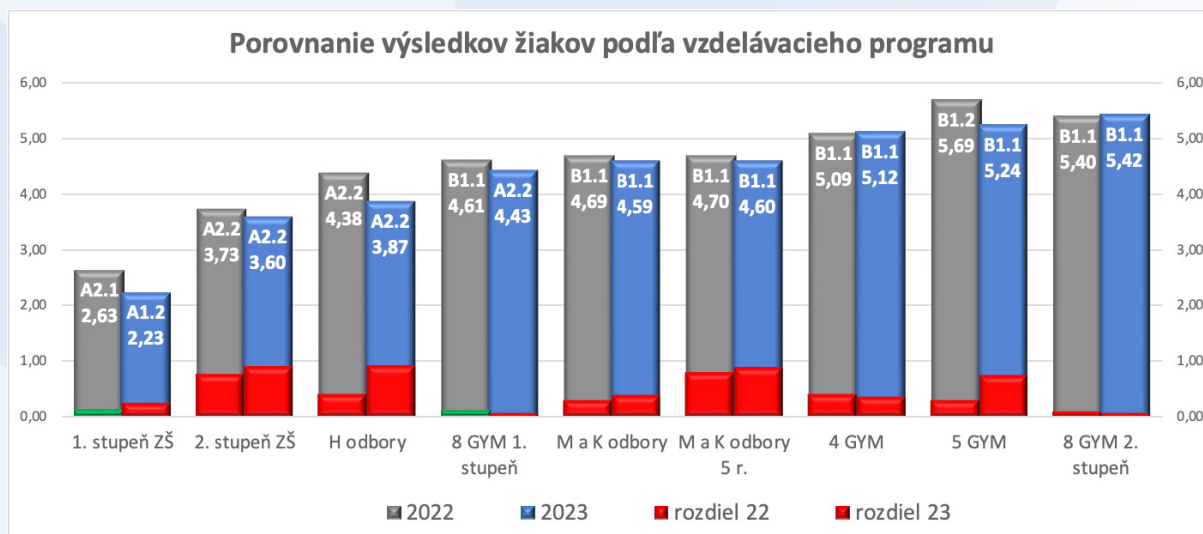
4 Analýza a interpretácia výsledkov diagnostiky v roku 2023

4.1 Analytická časť

4.1.1 Celkové výsledky

V roku 2023 došlo v porovnaní s výsledkami z roku 2022 **k zníženiu celkovej úrovne** funkčnej gramotnosti žiačok a žiakov **všetkých sledovaných vzdelávacích programov**.

Graf 1

Analýzu a interpretáciu zacieliame na výsledky žiakov a žiačok nasledujúcich vzdelávacích programov:

- 1. stupeň ZŠ,
- 2. stupeň ZŠ,
- 8-ročné gymnázium 1. stupeň,
- 8-ročné gymnázium 2. stupeň,
- 4-ročné gymnázium,
- 4-ročný M a K vzdelávací program.

Žiačky a žiaci ostatných vzdelávacích programov predstavujú malú vzorku, a preto je možné tieto výsledky vyhodnotiť iba na úrovni individuálnych výkonov žiakov a žiačok danej školy.

- K najvýraznejšiemu poklesu vo funkčnej gramotnosti došlo u žiakov a žiačok prvého stupňa základných škôl. Ide o pokles na úrovni 0,40 bodu, čo na škále A1.1 až B2.2 znamená pokles o pol úrovne. V porovnaní s výsledkami z roku 2022 sa žiačky a žiaci ocitli pod hranicou očakávaného kvalitatívneho priemeru. Táto skupina zaznamenala pokles vo všetkých sledovaných oblastiach, pričom najvýraznejší pokles bol zistený v oblasti Matematika a práca s informáciami.
- Druhý stupeň základných škôl možno z hľadiska doteraz realizovaných meraní v programe FinQ považovať za najkritickejší stupeň vzdelávania v slovenských školách. V roku 2022 sa žiačky a žiaci ocitli o celú jednu kognitívnu úroveň pod očakávaným kvalitatívnym priemerom. Trend ich zaostávania zistený v roku 2022 pokračuje aj v roku 2023, ich funkčná gramotnosť sa nezlepšuje, ale naopak – vykazuje ďalší pokles. I naďalej sa ukazuje, že vzdelávanie na 2. stupni ZŠ je očividne neefektívne, pretože žiakom a žiačkam neposkytuje kognitívne adekvátne podnety, ktoré vhodne rozvíjajú ich myslenie, poznávanie a komunikáciu.
- Žiačky a žiaci nižšieho stupňa 8-ročných gymnázií v roku 2023 dosiahli nižšiu kvalitatívnu úroveň než v roku 2022 a ocitli sa pod hranicou minimálneho kvalitatívneho priemeru. Vzhľadom na fakt, že táto skupina sa skladá z najvýkonnejších žiakov základných škôl, tento výsledok je mierne podpriemerný. I napriek zaznamenanému poklesu možno konštatovať, že na nižšom stupni 8-ročných gymnázií zatiaľ pretrvávajú vo vzdelávacích procesoch kvalitatívna stabilita.
- Žiaci a žiačky vyššieho stupňa 8-ročných gymnázií sa i v roku 2023 priblížili minimálnemu kvalitatívnemu priemeru a v porovnaní s predchádzajúcim rokom došlo k nepatrnému nárastu dosiahnutej úrovne, čo naznačuje mierne pozitívnu tendenciu vo vzdelávacích procesoch. Celkovo možno doložiť, že na tomto stupni vzdelávania pokračuje stagnácia, no vzhľadom na rozdiel v porovnaní so zisteniami na nižšom stupni 8-ročného gymnázia ide o solídny pokrok.
- Žiaci a žiačky 4-ročných gymnázií a M a K odborov stredných odborných škôl ostávajú pod úrovňou minimálneho kvalitatívneho priemeru.
- Žiaci a žiačky 5-ročných gymnázií síce predstavujú malú vzorku, ale ide o skupinu, ktorá zaznamenala oproti roku 2022 pokles o 0,45 bodu, čo na škále A1.1 až B2.2 znamená pokles o pol úrovne. To znamená, že žiačky a žiaci 5-ročných gymnázií ani v roku 2023 nedosahujú očakávanú úroveň vo všetkých sledovaných gramotnostiach. Do tohto poklesu sa premietol rozdielový faktor sledovaných gymnázií – prítomnosť, resp. neprítomnosť medzinárodnej dohody, ktorá prináša na 5-ročné gymnáziá kvalitnejšie vzdelávacie procesy. V kontexte tohto vplyvu možno povedať, že žiaci a žiačky sa v roku 2023 výrazne vzdialili od minimálneho kvalitatívneho priemeru.

4.1.2 Výsledky v subtestoch

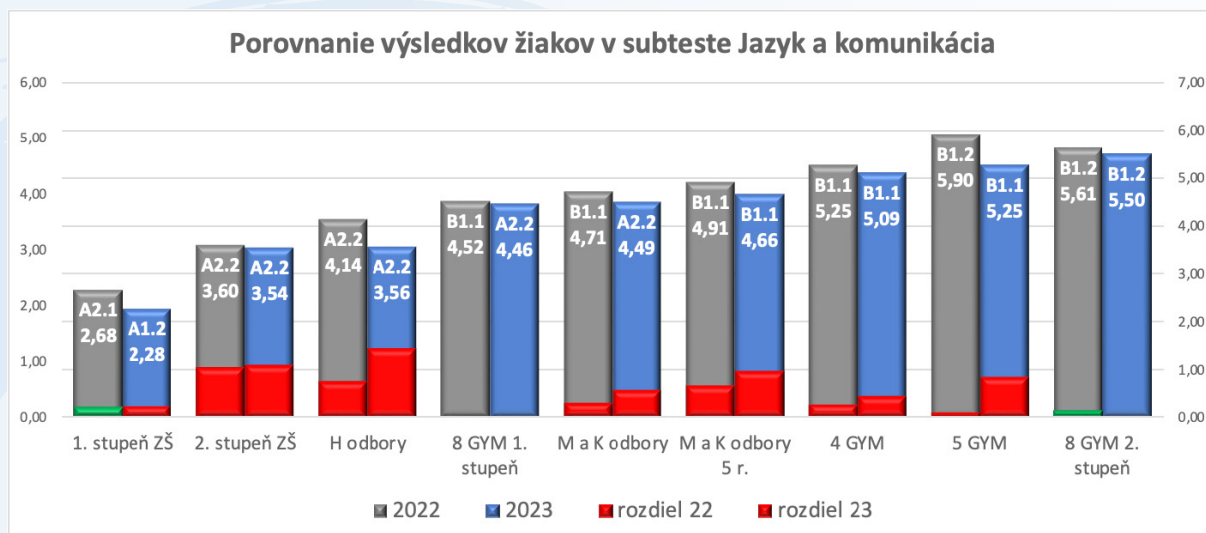
Na základe porovnania čiastkových výsledkov diagnostiky z roku 2022 a 2023 možno konštatovať, že k rozvoju funkčnej gramotnosti na slovenských školách nedochádza v žiadnej sledovanej oblasti. Celkové výsledky vo všetkých kategóriách sú pod úrovňou minimálneho priemeru, výnimku predstavujú len výsledky v kategórii 2. stupňa 8-ročných gymnázií. Táto kategória sa v subtestoch – Jazyk a komunikácia a Posudzovanie a rozhodovanie sa – ocitla na úrovni minimálneho priemeru.²

² Analýzu a interpretáciu zacieliame na výsledky žiakov a žiačok nasledujúcich vzdelávacích programov:

- 1. stupeň ZŠ,
- 2. stupeň ZŠ,
- 8-ročné gymnázium 1. stupeň,
- 8-ročné gymnázium 2. stupeň,
- 4-ročné gymnázium,
- 4-ročný M a K vzdelávací program.

Jazyk a komunikácia

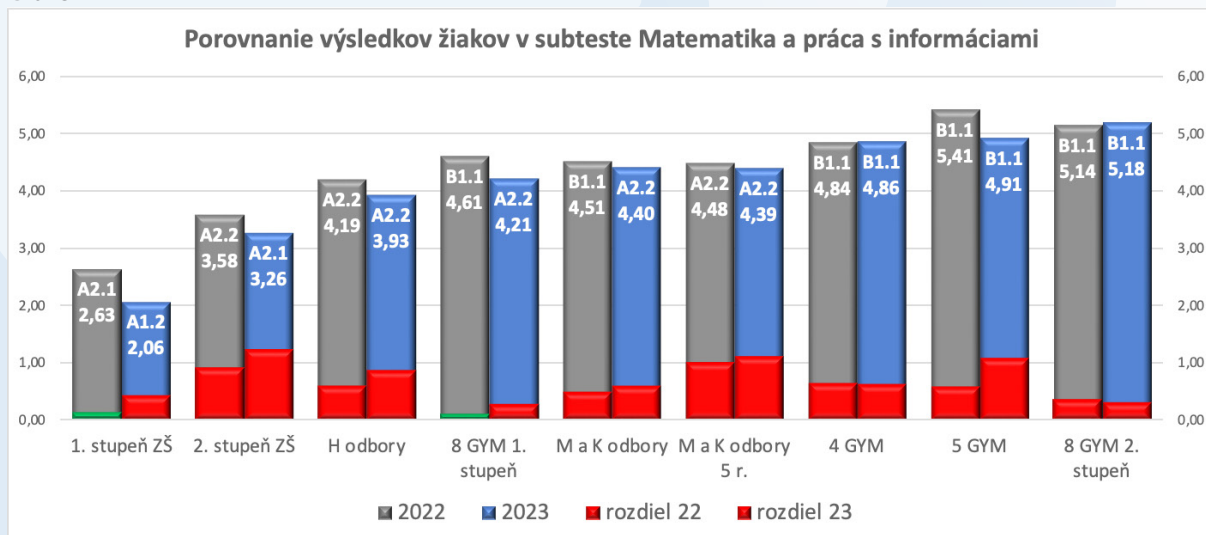
Graf 2

Trend naznačený vo všetkých meraných oblastiach reprezentuje situácia na 1. stupni ZŠ, kde došlo oproti roku 2022 k najvýraznejšiemu poklesu kvality v porozumení čítaného textu. Kvalita čitateľského porozumenia klesla o pol úroveň (0,4 bodu) na A1.2. Pokles o pol úrovne bol zaznamenaný aj u žiakov a žiačok 1. stupňa 8-ročných gymnázií, M a K odborov, 5-ročných gymnázií.

Matematika a práca s informáciami

Graf 3

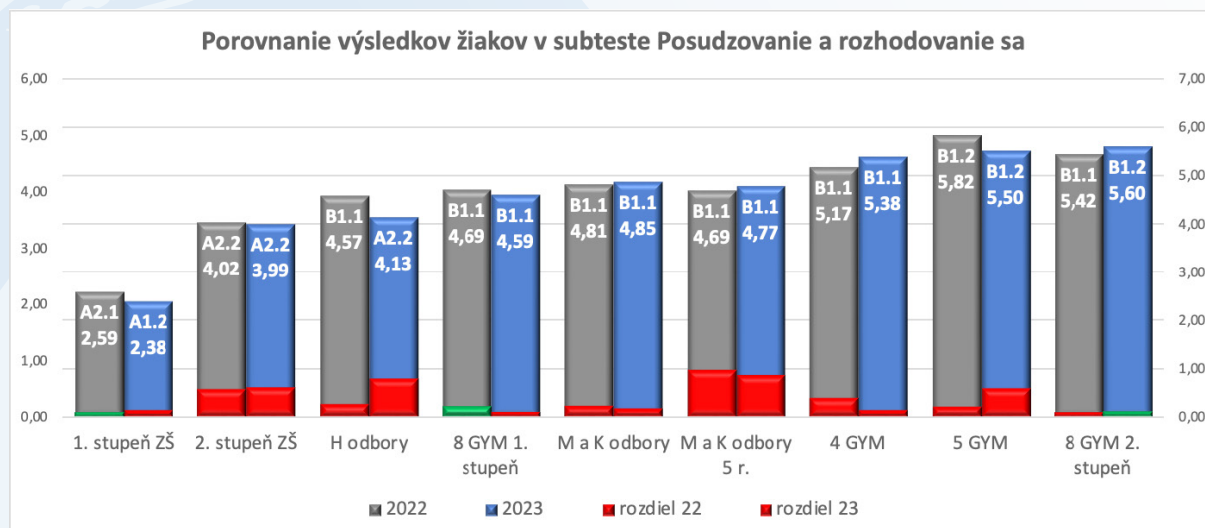
Diagnostika v roku 2022 priniesla výsledky, ktoré preukázali nízku úroveň žiačok a žiakov v matematických operáciách a informatických činnostiach. Na základe výsledkov z diagnostiky v roku 2023 môžeme konštatovať klesajúcu úroveň vyučovania v oblasti matematika a práca s informáciami. K markantnému poklesu úrovne žiačok a žiakov došlo na 1. stupni ZŠ. V minulom roku bola táto kategória žiačok a žiakov v zelených číslach a deklarovala kvalitu. V tomto roku došlo k poklesu až o pol úrovne, pričom bodový pokles bol až 0,57 bodu, a to je najvýraznejší pokles zo všetkých kategórií.

Žiaci a žiačky ostatných vzdelávacích programov predstavujú malú vzorku, a preto je možné tieto výsledky vyhodnotiť iba na úrovni individuálnych výkonov žiačok a žiakov danej školy.

Pokles o pol úrovne bol zaznamenaný aj u žiačok a žiakov 2. stupňa ZŠ, 1. stupňa 8-ročných gymnázií, M a K odborov, 5-ročných gymnázií. Minimálny rast kvality o 0,04 bodu so zachovaním úrovne bol zaznamenaný na 2. stupni 8-ročného gymnázia.

Posudzovanie a rozhodovanie sa

Graf 4

Porovnanie aktuálnych výsledkov s výsledkami diagnostiky z roku 2022 preukazuje pokles úrovne aj v subteste Posudzovanie a rozhodovanie sa. V roku 2022 boli výsledky u väčšiny žiačok a žiakov najbližšie minimálnemu priemeru. Aktuálna diagnostika odhalila pokles úrovne v spôsobilosti tvoriť úsudky a správne sa rozhodovať. Aj tu nastal najväčší pokles u žiačok a žiakov 1. stupňa ZŠ. Táto kategória klesla o pol úrovne (0,21 bodu). Pozitívna tendencia sa ukazuje u žiačok a žiakov 4-ročných gymnázií, kde síce došlo k zachovaniu úrovne, no súčasne došlo k posunu nahor (0,21 bodu). Porovnateľný posun bol zaznamenaný na 2. stupni 8-ročných gymnázií (0,18 bodu), čím sa posunuli na úroveň B1.2.

4.1.3 Výsledky podľa zriaďovateľa

Graf 5

Výsledky z hľadiska zriaďovateľa ukazujú pokles úrovne u žiačok a žiakov štátnych škôl (0,27 bodu) a cirkevných škôl (0,11 bodu) so zachovaním úrovne z roku 2022. Naproti tomu žiačky a žiac súkromných škôl zaznamenali progres (0,31 bodu) so zachovaním úrovne z roku 2022.

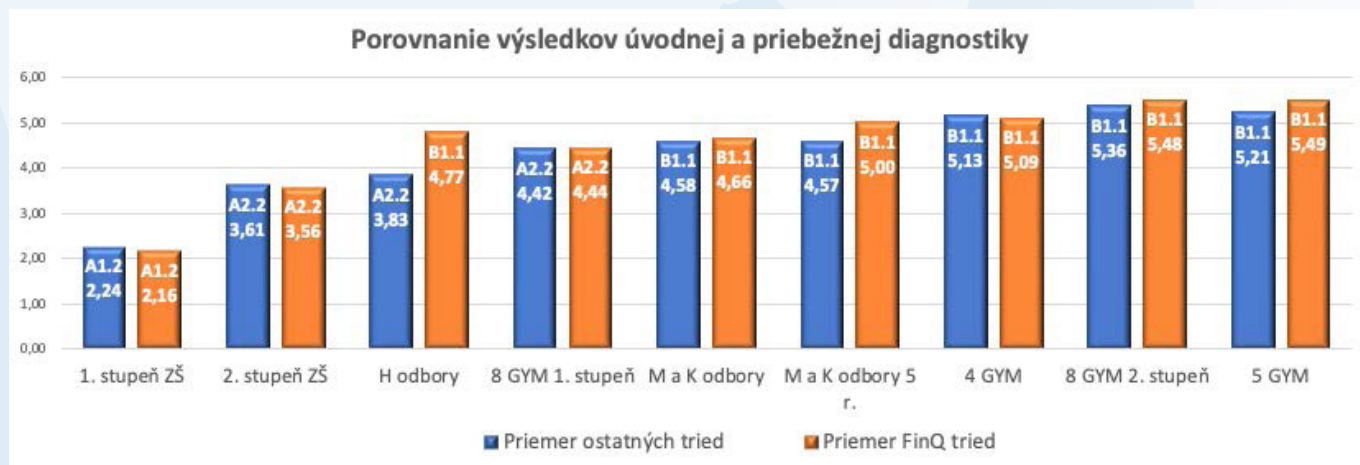
5 Interpretácia výsledkov

- 1. U žiačok a žiakov 1. stupňa ZŠ došlo oproti roku 2022 k dramatickému poklesu úrovne v sledovaných oblastiach.** Z pohľadu rozvoja kompetencií pre 21. storočie nedosahujú kvalitné výsledky v miere, ktorú stanovuje očakávaná úroveň na danom stupni vzdelávania. Oblasť, v ktorej žiaci v tejto etape vzdelávania zaznamenali najvýraznejší pokles, je oblasť Matematika a práca s informáciami. Žiaci vykazujú pokles v schopnosti pochopiť základné abstrakcie či priradovať významy k pojmom. Pokles možno vidieť aj v schopnosti pochopiť jednoduché modely reálneho sveta a v schopnosti vyvodzovať jednoduché súvislosti z kontextu, ktorý im je známy. Za závažný kognitívny problém možno považovať zistenie, že žiačky a žiaci sa nedokážu správne rozhodovať v situáciách, ktoré sú im známe. To súvisí s nízkou schopnosťou porozumieť konkrétnym informáciám v textoch, ktoré sú východiskom rozhodnutí v známych životných situáciách. Tieto charakteristiky z podstatnej časti vyplývajú zo slabej vzdelávacej podpory žiačok a žiakov od učiteľov, ktorým nebola poskytnutá metodická podpora primeraná pandemickým okolnostiam. Ak sa napríklad sledovaní žiaci učili čítať a prečítanému textu porozumieť počas pandémie, t. j. bez adekvátnej pomoci a podpory učiteľov, iba ťažko možno očakávať, že slabá podpora prinesie silné výsledky.
- 2. Najslabším článkom slovenského školstva aj v roku 2023 ostáva 2. stupeň základných škôl,** špeciálne v štátnych a cirkevných školách. Úroveň žiakov druhého stupňa vôbec je alarmujúca z pohľadu čitateľskej, no predovšetkým matematickej gramotnosti. Mierny pokles úrovne bol zaznamenaný aj vo sfére tvorby úsudkov a správneho rozhodovania sa. Ak sa na 2. stupni ZŠ urýchlene a masívne neprijmú kvalitné zmeny vo vyučovaní postavenom na cielenom rozvoji myslenia a poznávania žiačok a žiakov, reálne hrozí, že na stredných školách nebude možné realizovať vzdelávací program nastavený pre daný stupeň vzdelávania. Stredoškolskí učitelia tak budú v triedach ešte výraznejšie zápasiť s kognitívnym a komunikačným zaostávaním žiakov, t. j. nebudú sa reálne venovať tomu, čo definujú a vyžadujú pedagogické dokumenty platné na stredných školách vrátane špecificky odborných vedomostí a zručností.
- 3. Rozbehnutý dominový efekt sa objavuje na 2. stupni ZŠ, no ako nové zistenie je, že jeho príznaky sa objavujú na 1. stupni.** Je zrejmé, že ak sa ho nepodari zastaviť, bude kulminovať na 2. stupni ZŠ. Nie je prekvapivé, že tento kognitívny a komunikačný pád pokračuje u žiakov a žiačok na stredných školách. Žiaci prichádzajúci na strednú školu nedosahujú stanovený minimálny kvalitatívny priemer úrovne myslenia a poznania. Takáto úroveň predstavuje vážnu prekážku v realizácii stredoškolských vzdelávacích programov. Rozdiel medzi aktuálnou a potenciálnou úrovňou sa učiteľom na stredných odborných školách podarí vyrovnať a dobehnúť len zriedka. Jednou z nepriaznivých koncoviek tohto generačného zaostávania je obraz človeka s platným vysvedčením o vzdelaní, ktoré nezodpovedá požiadavkám trhu práce. Takýto absolvent iba ťažko prekoná výzvy, pred ktoré ho trh práce postaví. Je pravdepodobné, že v budúcnosti budú zamestnávateľia brať do úvahy úroveň myslenia, komunikácie a poznania potenciálnych zamestnancov. Hoci u žiačok a žiakov stredných odborných škôl bola indikovaná relatívne vysoká úroveň schopnosti tvoriť si úsudky a správne sa rozhodovať, naďalej nedosahujú úroveň minimálneho kvalitatívneho priemeru. Vyšší stupeň 8-ročných gymnázií zostáva relatívne stabilný, no nachádza sa nízko. V čitateľskej gramotnosti klesli, v matematických operáciách sa výraznejšie nerozvíjali, istú pozitívnu tendenciu možno badať v oblasti tvorby úsudkov a realizácie úspešných rozhodnutí.
- 4. Rast úrovne myslenia a poznania na súkromných školách a pokles na štátnych a cirkevných školách môže vyplývať z rozdielov v zdrojoch financovania.** Školy financované štátom sa museli vyrovnávať s dopadom prebiehajúcich kríz bez náležitej finančnej podpory. Súkromné školy disponujú ďalšími zdrojmi financovania, čo im umožnilo efektívnejšie čeliť dopadom kríz.
- 5. Najväčší progres funkčnej gramotnosti žiakov bol zaznamenaný najmä pri znevýhodnených žiakoch,** ktorí sa vzdelávali v programe FinQ.
- 6. Najstabilnejšie výsledky zaznamenali školy, ktoré dokázali ponúknuť program FinQ všetkým žiakom** svojej školy už v prvom implementačnom roku. Tieto školy dokázali zaznamenať významný posun funkčnej gramotnosti žiakov smerom nahor takmer vo všetkých triedach.

Tabuľka 8: Zoznam tried s najväčším zaznamenaným progresom (2022 vs. 2023)

Vzdelávací program	Škola	Trieda	Progres
1. stupeň ZŠ	Základná škola, Dr. Janského 2, Žiar nad Hronom	4.B	1,13
2. stupeň ZŠ	Základná škola, Mierová 46, Bratislava	6.A	1,25
M a K odbory	Súkromná SOŠ Pro scholaris, Hlavná 2, Žilina	3.ISS	1,06
M a K odbory 5 r.	SPŠ elektrotechnická, Karola Adlera 5, Bratislava	2.TL	1,35
8 GYM 1. stupeň	Spojená škola Svätej Rodiny, Gercenova 10, Bratislava	sekunda	0,53
8 GYM 2. stupeň	Gymnázium – Gimnázium, Horešská 18, Kráľ. Chlmec	Septima D	1,09
4 GYM	Gymnázium A. Bernoláka, Ul. mieru 307/23, Námestovo	3.A	0,86
5 GYM	Gymnázium, Grösslingová 18, Bratislava	3.C	0,37

Graf 6

Pozoruhodný výsledok dosiahli žiaci 2. stupňa ZŠ štyroch FinQ tried (pozri Tabuľku 9), ktorí zaznamenali výrazný progres – dosiahli minimálny kvalitatívny cieľ (4,50 bodu), a tak dosiahli úroveň B1.1, teda úroveň žiakov prvého stupňa 8-ročných gymnázií.

Tabuľka 9: Porovnanie úrovne a výsledkov tried

Škola	Adresa školy	Vzdelávací program	Trieda	Počet testovaných žiakov	Úroveň triedy 2022	Úroveň triedy 2023	Výsledok triedy 2022	Výsledok triedy 2023	PROGRES
Základná škola	Lesnícka 1, Prešov	2. stupeň	9.C	12	A2.2	B1.1	4,36	4,50	0,14
Základná škola	Mierová 46, Bratislava-Ružinov	2. stupeň	9.B	10	A2.2	B1.1	4,12	4,50	0,38
Základná škola Andreja Sládkoviča	Pionierska 348/9, Sliač	2. stupeň	9.B	9	A2.2	B1.1	4,29	4,56	0,27
Základná škola s materskou školou Alexandra Vagača	Štúrova 12, Detva	2. stupeň	9.A	9	A2.2	B1.1	3,89	4,56	0,67

6 Závěry

Prezentované výsledky odrážajú

1. nízku kvalitu centrálného riadenia škôl počas pandemického obdobia v súbehu s ďalšími krízami (energetická kríza, vojna na Ukrajine, vysoká miera inflácie),
2. nízku efektivitu vo vynakladaní finančných prostriedkov určených na zmiernenie dopadov krízy v školstve,
3. nízku efektivitu aktuálnej stratégie v centrálnom riadení zmien vo vzdelávaní, ktorá nereflektuje reálny dopad kríz, implementuje zmeny bez relevantných dát a teda bez kontroly nad tým, aký výsledok implementované zmeny prinášajú,
4. nízku kvalitu vzdelávacích procesov, ktorá vyplýva z nedostatočných opatrení reagujúcich na súbežne prebiehajúce krízy a technologický pokrok.

7 Strategické odporúčania

1. Pokračovať v implementácii a vyhodnocovaní programov zameraných na rozvoj myslenia a poznania na všetkých stupňoch škôl.
2. Systematicky zohľadňovať výsledky merania prostredníctvom metodológie DaCoSiDe pri plánovaní a realizácii aktuálnych zámerov a krokov v reforme vzdelávania v Slovenskej republike.
3. Premyslene zrýchliť realizáciu perspektívnych reformných zámerov s využitím metodológie DaCoSiDe tak, aby do 3 rokov prebiehala ich implementácia vo všetkých ročníkoch základných škôl s presahom na implementáciu v stredných školách.
4. Skoncentrovať sa na skvalitnenie výučby najmä na 2. stupni ZŠ vo všetkých oblastiach, najmä v čitateľskej a matematickej gramotnosti. Toto opatrenie možno súčasne chápať aj ako výzvu Štátnej školskej inšpekcie, aby na tomto stupni vykonala rozsiahlejší i detailnejší odborný dohľad. Súčasne by malo ísť o posilnenie dlhodobej kontroly nad vzdelávacími procesmi v školách s klesajúcou úrovňou myslenia a poznania žiačok a žiakov - vyjadrená rozdielom medzi vstupnou a výstupnou kognitívnou úrovňou žiačok a žiakov.
5. Pred rozhodnutiami o koncepčných zmenách záverečnej maturitnej skúšky zvážiť, nastaviť a overiť úrovňový model maturity z materinského jazyka a matematiky. Úrovňový náhľad na kognitívny vývoj človeka by sa mal zohľadniť pri realizácii úrovňového vzdelávania – na jeho konci by mohlo stáť záverečné výstupné meranie, ktoré indikuje výsledok rozvoja človeka vo formálnom vzdelávaní.
6. Nasmerovať, resp. presmerovať finančnú podporu na školy. V tomto kontexte treba v plnej miere využívať financie určené na zmiernenie krízy na tento účel.
7. Zvyšovať funkčnú gramotnosť učiteľov a učiteľiek v oblasti digitálnej a informatickej kultúry v kontexte technologických inovácií spojených s hybridným vzdelávaním.
8. Naďalej cielene posilňovať pripravenosť škôl na hybridné vzdelávanie tak, aby dokázali efektívne reagovať na potenciálne krízy v budúcnosti.